

Digitális Államreform

2. rész – Termelés

Az 1. rész olvasása után rengeteg kérdésünk lehet: Hogyan működik a hálapont adminisztrálása? Hogyan kaphatnak a közösségektől az emberek munkát? Ki dönti el, hogy ki kapja meg a munkát? Mi tartja vissza az embereket attól, hogy ne dolgozzanak szándékosan lassan? Hogyan ösztönözhetőek az emberek a minimális időtartam alatt elvégzendő maximális minőségre? Hogyan alkalmazható az elképzelés cégekben? Mikor, hogyan és miért is lehetne esélye egy ilyen rendszernek a jelenlegivel szemben? Hol van a rendszerben a buktató, az adó, a segély és a többi tradicionális eszköz?

Mielőtt belekezdenénk a fenti kérdések elemzésébe, egy fontos, főleg számítástechnikában használt fogalmat kell tisztáznunk: az „open-source” (ejtsd: „ópen szorsz”) terméket. Röviden az open-source egy olyan, a termelésben és fejlesztésben használt megközelítés, amikor a végfelhasználó (a vevő) is hozzáfér a folyamat elején felhasznált alapanyagokhoz. Elsősorban számítógépes programokra használják ezt a jelzőt, bár egyre több az egyéb gyártási folyamat, ami így készül. Például már elindult egy open-source autó fejlesztése. Ez azt jelenti, mi is birtokolhatjuk ezen autó minden egyes tervrajzát, és ha van rá kapacitásunk, le is gyárthatjuk magunknak, hiszen minden, a gyártáshoz szükséges információ szabadon elérhető. Természetesen az autó fejlesztését továbbra is a jól képzett mérnökök végzik.

Egy példaértékű open-source fejlesztést informatikusok végeznek, majd napról napra közzéteszik, hogy milyen hibákat tudtak javítani a programjukban, és azt elérhetővé teszik. Ekkor bárki láthatja a program belső működését, és akár segítheti is a fejlesztőket azzal, hogy ha hibát észlel, jelenti azt. Ekkor bekerül a hiba a hibalistába, ahol a többi felhasználó jelezheti, hogy ez a hiba nála is felmerült, így a hiba prioritása nő. A fejlesztők minden reggel átnézik a hibalistát, és a legnagyobb prioritású hiba javításával kezdenek el foglalkozni. Óriási előny továbbá, hogy a fejlesztői csapathoz a világ bármely pontjáról tudnak csatlakozni a megfelelő képzettségű szakemberek. Mivel a termék nem céghez köthető, így nem áll fenn az a veszély, hogy ha a cég úgy dönt, hogy erre továbbá nincs erőforrása, akkor a termék támogatása megszűnik és megreked egy adott szinten. Az open-source annyit tesz, hogy bárki kiindulhat egy termék jelenlegi állapotából, és nekiláthat annak a terméknek egy neki jobban megfelelő verziójának kifejlesztésében.

Fontos ténylegesen látni, hogy ez ma már nem csak szoftverre, hanem szinte bármilyen folyamatra használható módszer! Ha valaki leírja a répadaráló általa legjobbnak gondolt felhasználását, a jójózás mesteri titkait, vagy a lufi fújás legkevésbé megterhelő módját és azt szabadon elérhetővé teszi, akkor azt bárki kiegészítheti, javíthatja.

A hálapont rendszer hasonló módon, open-source szoftverként fejlődne. Mindenki aki használja, láthatja a belső logikáját. Ez megelőzné azt a problémát, hogy egy fejlesztő a saját hasznára „kiskaput” tudjon építeni. Bárki, aki hiányol valamilyen funkciót, és kellően sok hasonló véleményen lévő felhasználót tudna találni, az ösztönözhetné a fejlesztőket annak kifejlesztésére. Így ez egy ténylegesen demokratikus fejlesztés lehetne.

Mivel az egész hálapont rendszert egy szoftver működtetné, ezért az adminisztrálás valamilyen ponton egy informatikai rendszerbe kellene, hogy befusson. Hogy ez pontosan hogyan is történne, az talán kevésbé fontos: elképzelhető személyi számítógépen keresztül, web-oldalon keresztül, telefonnal, sms-ben, ügyfélszolgálaton keresztül de akár azt támogató bank-automata segítségével is.

A hálapont bevezetésénél megbeszéltek szerint, új hálapont úgy kerülhet a rendszerbe, ha egy közösség úgy dönt, hogy valamilyen munkára szükség van a közösség véleménye szerint. Tehát bárki felterjeszthet egy javaslatot arra, hogy milyen tevékenységre gondolt. Vegyük a helyi templom boltívének restaurálását. Zsuzsi néninek szúrja a szemét a rozoga boltív, így jelzi a rendszerben, hogy szeretné, ha annak javítását a közösség jóváhagyná. Ekkor mindenki a közösségben kap egy felkérést (e-mailben, sms-ben, web-oldalon, a konkrét technika másodlagos kérdése), hogy nyilatkozzon, szerinte ez szükséges-e. A válaszadásnak 10 nap a határideje, amit ugyancsak Zsuzsi néni kért, hogy annyi legyen. 10 nap múlva látja, hogy a 100 tagú közösség 15 tagja ellenezte, 30 támogatta, a többiek vagy semleges választ adtak, vagy nem adtak választ. Ebben az esetben a munka elfogadottnak tekinthető, azonban a kivitelezésre még nincs meg a mester. Minden közösségi tag (sőt, akár más közösségek megfelelő minősítéssel vagy referencia-munkával rendelkező tagjai) megkapja az értesítést a munka lehetőségéről. Bárki, aki úgy érzi, képes lenne a feladat ellátására, jelentkezhet a munkára, annak tervezett „hálapont-költségének” megjelölésével. Természetesen a jelentkezéshez automatikusan hozzáfűződik a mester összes eddigi munkájának értékelése, referencia-képek és minden olyan egyéb információ, ami a döntésben befolyásolhatja a megrendelő közösséget. A jelentkezési határidő lejártja után a közösség ismét szavaz, hogy mely mesternek szeretné adni a munkát. Amennyiben Károly bácsi a befutó - mivel 20 éves tapasztalata és kiváló értékelései meggyőzték a helyieket - ő neki is lát a munkának, majd amint végzett, átadja a felújított boltívet értékelésre. Károly bácsi megkapja a munkadíjat, és várja, hogy a lakók folyamatosan, ahogy idejük és kedvük engedi véleményezzék munkáját.

Tehát összefoglalva röviden: a közösségben bárki dönthet arról, hogy induljon egy új „projekt”, de azt minden esetben meg kell szavaztatni. A munkát bárki megkaphatja, akinek megfelelő a képzettsége. A képzett munkaerő referenciáival tud versenyképes lenni, és egy tenderhez hasonlóan mindenki próbálhat (hálapontban) a másik alá licitálni. Szándékosan nem éri meg lassan dolgozni, mivel a lassú munka nem lesz kifizetve, az ár előre fixált. A maximális minőségre azért van ösztönözve a mester, mivel az meg fog jelenni az ő értékelésében, ami nagy hatással lehet a további munkaszerzési képességére.

Ez az elképzelés jól működne akkor, ha minden munka kézzel fogható fizikai eredményt produkáló, ingyen nem sokszorosítható termék lenne. Azonban ma már gyakorlatilag minden olyan termék, ami szellemi terméknek tekinthető, ingyenesen is sokszorosítható (lehetne). Gondoljunk itt könyvekre, filmekre, zenékre, elképzelésekre, tervekre, gyártási folyamatokra, szabadalmakra.

Véleményem szerint a szellemi termékek és az emberiség fejlődésének egyik fő visszatartó ereje a szerzői jogvédelem. A szerzői jogvédelem azt feltételezi, hogy a tudás valakié. Azé, aki (talán először, talán nem) leírta valahova, és levédette. A tudás senkié. A tudás mindenkié. Úgy is illene kezelni. Nem azt mondom, hogy ne háláljuk meg a szerzőknek a sok fáradtságos munkát, erőfeszítést, kudarcot, ami őt a végső művéhez elvezette. Én azt mondom, hogy erre nem megfelelő megközelítés a szerzői jog.

Tegyük fel, hogy nincs szerzői jog. Furcsa még belegondolni is, amikor most az üres CD vásárlásakor is ki kell előre fizetnünk a szerzői jogdíjat, de mégis, mi lenne akkor? Elburjánzana az „internetes kalózkodás”, azaz szedben megfogalmazva, a digitális szupersztrádán minden információ hozzáférhető lenne ingyen és legálisan! Még a végén sokkal szélesebb látókörünk lenne, és még a végén nem kellene milliókat költeni arra, hogy elkapjuk az emberi tudást, az értékes művészetet ingyenesen terjesztő „kalózkodókat”. Hmm, érdekes.

De akkor miből élnek meg a művészek, gondolkodók, alkotók? Nos, a hálapont talán erre is megoldást nyújthat. Tegyük fel, hogy Attila ír egy könyvet az ősröbbségről, 600 óra alatt. Feltételezhetjük, hogy Attila nem kényszer alatt, hanem kedvtelésből írta a könyvet, és ahogy a hálapont rendszer minden résztvevője, ő is megelégedne annyi hálaponttal, mint amennyi időbe telt neki azt a könyvet megírni. De mit tehet, ha nincs jogdíj, nem kérhet érte pénzt, mivel ingyenesen, digitális formában terjeszthető? Pontosan ezt teszi: ingyenesen, digitális formában terjeszti. Mivel a terjedést semmilyen jogi szabályzat nem tiltja, így az gyorsan, sok emberhez elérhet, ami Attila számára már önmagában is nagy örömforrás.

A terjesztés folyamata azonban több, mint egy egyszerű publikálás. Ha a hálapont rendszer lehetőséget tudna nyújtani (és miért ne tudna), hogy Attila könyvét elolvasva bárki képes legyen adományozni bármekkora összeget az olvasás élményéért cserébe Attilának, akkor mindenki jól járna a tranzakció után. Egy jó könyv kinek ne érne meg mondjuk 1 óra munkát (hálapontot)? Egyetlen megkötés az lehetne, hogy Attila sosem lenne képes az eredetileg befektetett munkánál több hálapontot befogadni. Ha Attila könyvének hálapont-egyenlege eléri a 600 pontot, akkor attól a ponttól kezdve képtelenség lenne az adományozás. Az elv ugyanúgy alkalmazható lenne Kati festményére, vagy Ernő zeneszáma.

Eddig főleg magánszemélyek munkavállalásáról elmélgedtünk, de ma már nagyon ritka, hogy egy-egy személy el tudjon látni összetettebb feladatokat. Erre itt vannak a cégek, akik a megfelelő tudásanyagot egy helyre gyűjtve képesek megoldani gondjainkat. Úgy gondolom, hogy a legtöbb cég tevékenysége felbontható szellemi termék előállításra és fizikai termék előállításra. Ha ez így megtehető, akkor a fenti elszámolási eljárások működhetnek ugyanúgy, mint magánszemélyek esetében. Ami lényeges különbség a mai koncepcióval szemben, hogy a cégek minden szellemi tevékenységének eredménye kötelezően open-source, azaz mindenki által elérhető kell, hogy legyen. Ez ugyan megszünteti az információ visszatartásból adódó versenyhelyzetet, de ezt én inkább előnynek, mint hátrálynak vélem. A szellemi termék előállításának ára, akkor és csak akkor lesz „kifizetve”, ha a termék megfelel az ügyfelek elvárásainak, és azok életét jobbra tették. A munkafolyamat fizikai része addig drága, amíg a cég nem képes gépekkel helyettesíteni a mechanikus, robotias munkát. Így az emberiség arra lenne utalva, hogy minél több kihívást jelentő, szórakoztató, építő jellegű, kreatív munkát végezzen.

Mivel a hálapont rendszer radikálisan különbözik a jelenlegi megközelítésünktől, ezért nem is reménykedek abban, hogy az erre való áttérés gyorsan végbemehet. Viszont biztató lehet, hogy a változás alulról, a dolgozó embertől kiindulva is megvalósítható, nem kell arra várni, hogy a politikai „elit” egyetértson vele. A politikai elit célja a jelenlegi rendszer fenntartása, esze ágában sincs, egy a saját hatalmát csökkentő intézkedést támogatni. Céges szinten azonban elképzelhető lehetne, egy hibrid rendszer, amikor a dolgozó a fizetésének egy részét a tradicionális pénzben kapná, a többit viszont hálapontban. Ahogy a hálapont befogadó vállalkozások száma nő, úgy nőhet ez az arány a hálapont javára.

Nehéz ugyan elképzelni, de ha bevezetésre kerülne, itt nem létezne adó. Mi is az adó? Az én szememben az adó egy tőlem erőszakkal elvett kereset, amit egy általam nem megválasztott politikusi réteg költ el arra, amire ők jónak gondolják. Ezzel nem ezt mondom, hogy minden politikus rossz. Vannak köztük kiváló szakemberek, és sokan szeretnének is segíteni embertársaikon. Viszont ők mind emberek, és esendőek. Értelemszerűen először saját, majd családjuk, majd csoportjuk és csak utolsósorban országuk érdekeit tartják szem előtt. És ez normális, ez biológia.

Az állam egy tőke-újraelosztó rendszer. Azért kell az adó, hogy legyen mit újra elosztani. Mire is kell ma az adó? Nyugdíjra, segélyre, államháztartásra, bürokráciára, egészségügyre, oktatásra, védelemre, kultúrára, állami cégek fenntartására, infrastruktúrára. Ezek ma fontos dolgok, és talán a jövőben is nagy jelentőségük lesz. Azonban, amíg a dolgozó ember fizetésének 50%-60%-a adó (amikor megkeresi + amikor elkölti), és amíg a segélyeket ez a szűk réteg fizeti, és mindezt azért, hogy a nem dolgozó réteg ne haljon éhen, addig az arányok nem helyesek, és ezt nem szabad hagyni. Ha a dolgozó ember a hálapontjai felett teljes mértékben képes lenne rendelkezni, és eldönteni, hogy ő mennyire szeretné más nem dolgozó családját fenntartani, akkor meggyőződésem, hogy az arányok kicsit kiegyenesednének, és sokaknak megjönné a kedve az aktív munkához.

Kíváncsian várom a véleményeiteket, ötleteiteket, kritikáitokat!

Fuchs András – (andras.fuchs@gmail.com)

2010. február 27.

A dokumentum aktuális, frissített verziója mindig megtalálható a <http://www.naplampa.hu/dar> címen!